

MLJ

مجله حقوق پزشکی

ویژه نامه نوآوری حقوقی، ۱۴۰۰

Journal Homepage: <http://ijmedicalaw.ir>

مقاله پژوهشی

رمزارزها در پرتو فقه و حقوق بین الملل

مینا نوروزی^۱، اکبر احمدی^{۲*}، حسن اسدی^۳

۱. دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد ورامین، دانشگاه آزاد اسلامی، ورامین - پیشوا، ایران.
۲. استادیار، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، ورامین - پیشوا، ایران.
۳. استادیار، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، ورامین - پیشوا، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: یکی از جنبه‌های مهم از زندگی انسان که تحت تأثیر پیشرفت‌های علم و تکنولوژی قرار گرفته است، فضای تجارت الکترونیکی می‌باشد. در فضای مزبور یکی از متغیرهای مهم، «فرآیند پرداخت» و یکی از ابزارهای مهم آن یعنی رمزارزها می‌باشد. هدف از پژوهش حاضر تحلیل و بررسی ماهیت رمزارزها از منظر فقه نظام حقوق بین‌الملل می‌باشد.

مواد و روش‌ها: این تحقیق از نوع نظری بوده روش تحقیق به صورت توصیفی تحلیلی می‌باشد و روش جمع‌آوری اطلاعات بصورت کتابخانه‌ای است و با مراجعه به اسناد، کتب و مقالات صورت گرفته است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در فضای فقه، با در نظر گرفتن اصول و قواعد فقهی، منع صریحی در ارتباط با جواز تلقی رمزارزها به عنوان مصداقی از مفهوم مال وجود ندارد و معاملات آنها صحیح به نظر می‌رسد. از طرفی در فضای حقوق بین‌الملل، دولت‌ها و به طور خاص قدرت‌های اول اقتصادی (مانند گروه جی ۲۰) به دلایل مختلف که در گزارش‌های متعدد سازمان‌های بین‌المللی اقتصادی مانند صندوق بین‌المللی پول، سازمان تجارت جهانی و... منعکس شده است، با دیده‌ی تردید به رمزارزها نگرسته می‌شود.

ملاحظات اخلاقی: در تمام مراحل نگارش پژوهش حاضر، ضمن رعایت اصالت متون، صداقت و امانت‌داری رعایت شده است.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش نشان می‌دهد که از منظر فقه حکومتی، استفاده از رمزارزها دارای چالش‌های فراوانی می‌باشد زیرا رمزارزها فاقد پشتوانه‌ی ملی هستند. از طرفی، همین مسئله باعث شده است که در فضای حقوق بین‌الملل نیز، سازمان‌های تجاری-مالی تمایلی به شناسایی صریح رمزارزها به عنوان پول در قالب اسناد لازم‌الاجرا نداشته باشند.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۰۳

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۱۲/۰۸

واژگان کلیدی:

تجارت بین‌المللی

فقه

قانونی بودن

رمزارزها

* نویسنده مسؤؤل:

اکبر احمدی

آدرس پستی: ایران، ورامین - پیشوا،
دانشگاه آزاد اسلامی، دانشکده ادبیات و
علوم انسانی، گروه فقه و مبانی حقوق
اسلامی.

کد پستی: ۳۳۸۱۷-۷۴۸۹۵

تلفن: ۰۱۱-۳۶۷۲۵۰۲۱

پست الکترونیک:

akbar9000@gmail.com

۱. مقدمه

هنجارهای حقوقی از طریق ایجاد محدودیت‌های مختلف و سازوکارهای نظارتی و همچنین پیش‌بینی ضمانت اجرا، به تنظیم روابط میان تابعان حقوق می‌پردازند. در فضای روابط میان تابعان حقوق، متغیرهای مختلفی وجود دارد. مقصود ما از متغیر، عواملی است که در کمیت و کیفیت «روابط» تأثیر حائز اهمیتی دارند. در میان این عوامل، اخلاق، مذهب و تکنولوژی، سه عامل بسیار مهم محسوب می‌شوند. این سه عامل، بر سایر عوامل مانند فرهنگ، روانشناسی و... نیز تأثیر مستقیم دارند. به بیان ساده‌تر هرگونه تغییر در این عوامل، نتایج مهمی در فضای هنجارهای حقوقی ایجاد می‌کند.

با گذشت زمان و پیشرفت جنبه‌های مختلف تکنولوژی، تجارت الکترونیکی توسعه و پیشرفت بسیار زیادی را پشت سر گذاشته است. یکی از سازوکارهای مهم در فرآیند تجارت، «پرداخت» می‌باشد. در فضای تجارت الکترونیکی، مفهوم «پول» از قالب سنتی آن خارج شد؛ به نحوی که امروزه شاهد ظهور قالب نوینی از پول تحت عنوان «رمزارها» یا «ارز دیجیتال» هستیم.

ورود رمزارها به فضای تجارت، چالش‌های مختلفی را در جنبه‌های مختلف زندگی انسان از جمله حقوقی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی ایجاد کرده است. با ورود این مفهوم به فضای روابط تابعان حقوق، یک پرسش اساسی در هر نظام حقوقی ایجاد می‌شود و آن اینکه، ماهیت رمزارها چیست و نظام حقوق داخلی و حقوق بین‌المللی چگونه به آنها می‌نگرد؟ فرضیه‌ای که در پاسخ به این پرسش مورد بررسی قرار خواهد گرفت این است که، رمزارها در فضای فقه که یکی از مبنای اصلی نظام حقوقی ایران محسوب می‌شود، به عنوان مصداقی از مال (آن هم از نوع عین) قابل پذیرش هستند؛ از طرفی نیز با توجه به گسترش بسیار زیاد استفاده از رمزارها در فضای تجارت بین‌الملل، نظام حقوق بین‌الملل آمادگی پذیرش رمزارها را به عنوان یک واحد پولی مستقل دارد.

۲. ملاحظات اخلاقی

در تمام مراحل نگارش پژوهش حاضر، ضمن رعایت اصالت متون، صداقت و امانت‌داری رعایت شده است.

۳. مواد و روش‌ها

این تحقیق از نوع نظری بوده روش تحقیق به صورت توصیفی تحلیلی می‌باشد و روش جمع‌آوری اطلاعات بصورت کتابخانه‌ای است و با مراجعه به اسناد، کتب و مقالات صورت گرفته است.

۴. یافته‌ها

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در فضای فقه، با در نظر گرفتن اصول و قواعد فقهی، منع صریحی در ارتباط با جواز تلقی رمزارها به عنوان مصداقی از مفهوم مال وجود ندارد و معاملات آنها صحیح به نظر می‌رسد. اما از آنجا که رمزارها فاقد پشتوانه‌ی ملی می‌باشند و در عمل ظرفیت ایجاد چالش‌های مهمی را برای دولت اسلامی دارند، لازم است که دولت در ارتباط با وضعیت رمزارها و معاملات آنها اقدام به تصویب مقررات صریح نماید. متأسفانه در نظام حقوقی ایران مقررات صریحی در ارتباط با ماهیت، آثار و اقسام رمزارها وجود ندارد؛ بلکه صرفاً الزامات و ضوابط حوزه رمزارز می‌باشد که توسط بانک مرکزی در بهمن ماه سال ۹۷ اعلام شده است. علاوه بر این، آیین‌نامه اجرایی استخراج فرآورده‌های پردازشی رمزنگاری شده در سال ۹۸ از سوی معاون اول رئیس‌جمهور اعلام و استخراج رمزارها به شرط داشتن مجوز از وزارت صمت، قانونی شد. از طرفی در فضای حقوق بین‌الملل، دولت‌ها و به طور خاص قدرت‌های اول اقتصادی (مانند گروه جی ۲۰) به دلایل مختلف که در گزارش‌های متعدد سازمان‌های بین‌المللی اقتصادی مانند صندوق بین‌المللی پول، سازمان تجارت جهانی و... منعکس شده است، با دیدی تردید به رمزارها نگریسته می‌شود.

۵. بحث**۵-۱. پیشینه تحقیق**

مقاله‌ی محمد روشن و همکاران تحت عنوان «بررسی وضعیت فقهی و حقوقی بیت‌کوبین» که در سال ۱۳۹۸ به چاپ رسیده است. در این مقاله به صورت خاص به تحلیل و جاهد فقهی و حقوقی یکی از مصادیق رمزارزها یعنی بیت‌کوبین پرداخته شده است. از نظر نویسندگان، بیت‌کوبین می‌تواند کارکردهای مشخصی را که پول سنتی و پول الکترونیک در اقتصاد بر عهده دارد را در دنیای حقیقی ایفا نماید و به نظر می‌رسد حتی با قوانین شریعت و اصول اسلامی مغایرت ندارد، بنابراین به عنوان پول مجازی (ارز دیجیتال) پذیرفته شده، لکن با مسائل و چالش‌هایی در این خصوص مواجه است که باید با وضع قوانین مناسب و نظارت دقیق، وسیله‌ای قابل اتکاء و اعتماد در مبادلات شود (۱).

مقاله‌ی زهرا خورسندی و همکاران تحت عنوان «واکاوی ارزهای دیجیتال از منظر فقه و حقوق» که در سال ۱۴۰۰ به چاپ رسیده است. از نظر نویسندگان، ارزهای دیجیتال به دلیل پیچیدگی‌های متعدد و شبهات فراوانی که پیرامون آنها مطرح است نیازمند بررسی دقیق هستند. در این مقاله سعی شده که در وهله اول به شرح و تبیین دقیق ارزهای دیجیتال پرداخته شود تا غبار شبهات از هویت حقیقی این ارزها زدوده گردد؛ و در ادامه مسیر پژوهش، جایگاه این ارزها در فقه اسلامی و حقوق ایران مورد بررسی قرار گرفته است. بر اساس نتایج به دست آمده، ارزهای دیجیتال، نوعی از پول، در فضای مجازی هستند که در بستر شبکه اینترنت به وجود آمده و دارای ماهیت پولی‌اند. و از منظر فقهی مال محسوب شده و از جمله عیون به شمار می‌روند (۲).

۵-۲. نوآوری تحقیق با عنایت به تحقیقات مشابه

در پژوهش‌های معدودی که در زمینه رمزارزها صورت گرفته است، برخی صرفاً به صورت محدود، یکی از مصادیق رمزارزها را مورد بحث و بررسی قرار داده‌اند. برخی دیگر نیز از منظر رویکردهای جدید به رمزارزها توسط سازمان‌های بین‌المللی مالی مانند گروه ویژه اقدام مالی، سازمان تجارت جهانی و

صندوق بین‌المللی پول را مورد توجه قرار نداده‌اند، که این دو مسئله در پژوهش حاضر مورد توجه ویژه قرار گرفته‌اند و نوآوری پژوهش حاضر محسوب می‌شوند.

۵-۳. اهمیت و ضرورت پژوهش

اهمیت و ضرورت پژوهش حاضر از دو منظر قابل توجه است. در سال‌های اخیر رمزارزها در فضای تجارت الکترونیکی گسترش بسیار زیادی پیدا کرده‌اند؛ از طرفی در نظام حقوقی ایران خلاء مقرراتی زیادی در ارتباط با رمزارزها وجود دارد. برای تهیه و تصویب قوانین داخلی در زمینه رمزارزها لازم است این متغیر از دو منظر مهم مورد بررسی قرار گیرد: اول از منظر فقه که یکی از مبانی اصلی نظام حقوقی محسوب می‌شود و چنانچه از منظر اصول و قواعد فقهی جوازی برای پذیرش رمزارزها وجود نداشته باشد، عملاً مانع سختی برای قانون‌گذاری در زمینه رمزارزها ایجاد می‌شود؛ دوم از منظر نظام حقوق بین‌الملل. رمزارزها در فضای تجارت الکترونیکی در سطح بین‌المللی به صورت گسترده مورد استفاده قرار می‌گیرند و ذاتاً این قابلیت را دارند که سازوکارهای تحریم‌های بین‌المللی و مبارزه با تأمین مالی تروریسم را با چالش‌های اساسی مواجه کنند.

۵-۴. محدودیت‌های پژوهش

جمع‌آوری اطلاعات و مطالب پژوهش حاضر در زمان شیوع بیماری کرونا صورت گرفته است. با توجه به تعطیلی گسترده کتابخانه‌ها و مراکز پژوهشی، نگارندگان برای جمع‌آوری مطالب با محدودیت‌های زیادی مواجه بوده‌اند.

۵-۵. مفهوم‌شناسی

در این قسمت ابتدا به بررسی مفاهیم پایه‌ای پژوهش حاضر یعنی پول، رمزارز و بلاکچین می‌پردازیم.

۵-۵-۱. مفهوم پول

از دید بعضی اندیشمندان حوزه حقوق، پول کمیتی نامعلوم بوده و در نظر گرفتن جنبه‌ی حقوقی برای آن با دشواری همراه است. تعاریفات محدودی که در رشته حقوق از پول در

توسط مردم و استفاده آن در معاملات و پشتیبانی قانونی دولت از آن دو عاملی هستند که به آن اعتبار می‌بخشند. جامعه در معاملات خود از اسکناس رایج کشور استفاده می‌کند زیرا که بر این باور است اعتبار آن به صورت مستمر در خط زمان حفظ می‌شود (۶).

۵-۲. ارزش دیجیتال و بلاکچین

ارز دیجیتال (کریپتوکارنسی) شیوه‌ایست برای جابه‌جایی وجوه الکترونیکی که در آن بستر برای به وجود آمدن واحدهای جدید یا تصدیق تراکنش‌ها به بانک یا یک سازمان مرکزی احتیاجی نیست همچنین تصدیق شخص ثالثی نیز لازم نمی‌باشد. تراکنش‌های صورت گرفته در بستری درج می‌گردند که بلاکچین نامیده می‌شود. این تراکنش‌ها پس از ثبت رمزگذاری می‌گردند. بلاکچین این بستر را فراهم می‌سازد تا نقل و انتقالات به صورت هم‌تا به هم‌تا انجام گیرد؛ این بدان معناست که نقل و انتقالات مذکور از کاربری به کاربر دیگر بدون واسطه و به طور مستقیم انجام می‌گیرد.

بسیاری از فعالیت‌ها در فضای سایبری امروزه توسط نهادهایی انجام می‌گیرد که عهده‌دار واسطه‌گری میان کاربران هستند. برای مثال برنامه‌های پیام‌رسانی که پیام‌های مخاطبان آن در قدم اول به پایگاه داده‌ی آنها ارسال می‌گردد و سپس پایگاه مذکور آن را برای فرد تعیین‌شده می‌فرستد. بلاکچین را نیز می‌توان یک پایگاه داده دانست که بر روی سرور مشخصی فعالیت نمی‌نماید؛ بلکه بین رایانه‌هایی که به شبکه اتصال دارند پخش می‌گردد. این سیستم پخش دلیلی است که بلاکچین را شبکه‌ی توزیع نام داده‌اند (۷).

۵-۶. رمزارز از منظر فقهی

در دنیای امروز فضای مجازی جزء لاینفکی از زندگی مردم شده است. با پیشرفت و توسعه‌ی آن امروزه بسیاری از معاملات در بستر و به وسیله آن انجام می‌گردد. منطقی‌تر چهارچوب جدیدی با توجه به مقتضیات خود مفاهیم جدیدی را ایجاد می‌کند. رمزارز نیز یکی از مصادیق آن است زیرا فضای سایبری نیازمند پولی است که با مختصات آن همخوانی

دست است غالباً ناظر به کاربرد آن در قالب وسیله‌ای برای پرداخت، قرار گرفتن به عنوان واحد محاسبه و واسطه‌ای برای مبادله است. در این تعاریف با غفلت از کارکردهای مختلف پول، بیشتر به عنوان وسیله‌ای برای پرداخت مورد توجه قرار گرفته است (۳). از کاربردهای مهم دیگر پول تعیین ارزش و قیمت مواردی است که از بعد حقوقی مال محسوب شده و به عبارت دیگر منفعت عقلایی و ارزش اقتصادی دارند. بعضی اندیشمندان بر این باورند که اوراق اسکناس مسامحتاً پول نامیده می‌شوند در حالی که ماهیتاً صرفاً نشانگر کمیت پول بوده و ماهیتی اعتباری است که به تعیین ارزش آن می‌پردازد (۴).

صاحب‌نظران عرصه حقوق بیشتر از همه پول را از زاویه حقوق و تعهداتی که ناشی از آن است می‌نگرند و ایجاد و انتشار پول و ضمان ایجاد شده به وسیله آن ندرتاً مورد توجه واقع شده است (۵). برای درک بهتر این زاویه -که در حقوق مورد غفلت واقع شده- باید به سرآغاز ایجاد مفهوم پول مراجعه کرد. پول در ابتدای ایجاد آن سندی بر این بود که فرد صادرکننده آن طلبی بر عهده دارد. بانک مقدار اسکناس را بر مبنای طلا و نقره‌های خزانه‌ی خود نشر می‌داد و متعهد بود در صورتی که دارنده‌ی اسکناس طلا و نقره مطالبه کند، اسکناس را با آن مبادله کند. از این رو اسکناس سندی که نمایانگر بدهی بانک و طلب دارنده اسکناس است بود. به تدریج پشتوانه‌ی طلا و نقره از معادلات بانکی حذف گردید و پول ماهیتی غیرقابل تبدیل پیدا کرد از این رو ماهیت حقوقی آن نیز متحول گردید. بر مبنای این نظام بانکی پول اعتبار خود را از ذخایر بانکی و قابلیت تبدیل خود با آنها دریافت نمی‌کند؛ بلکه آنچه به آن ارزش می‌بخشد مورد پذیرش واقع شدن آن در معاملات است. به همین دلیل اسکناس مثل سابق برای دارنده‌ی آن حقی دینی محسوب نشده و برای بانک نیز تعهدی قابل پرداخت نبود. ماهیت حقوقی اسکناس در این معادله دیگر سندی که دلالت بر وجود مال در بانک است نبوده اسکناس به خودی خود مال تلقی می‌گردید. این مال بها، مالیت و پشتوانه‌ی خود را از قانون دریافت می‌کرد در واقع ارزش داشتن آن امری اعتباری بود. پس پذیرش اسکناس

۵-۶-۱-۲. نامشروع بودن رمزارز به علت تضییع اموال

و خلاف مصلحت بودن

عده‌ای از مخالفان با مبنا قرار دادن قواعدی همچون قاعده لاضرر، قاعده احترام، قاعده اتلاف و قاعده مصلحت بر این باورند که هر سیاست پولی که موجب اضرار در حجم پول گردد نباید به کار گرفته شود. سیاست‌های مربوط به رمزارز نیز از این قاعده مستثنی نبوده و حاکمیت نباید قبل از سامان دادن و به دست گرفتن کنترل در مورد این جزء چرخه اقتصادی ورود مشروع و قانونی آن را به چرخه اقتصاد به رسمیت بشناسد. اگر دایره‌ی کاربرد رمزارز صرفاً محدود به فضای سایبری بوده و به دنیای واقعی و نظم مالی آن ورود پیدا نکند، خالی از اشکال و مشروع می‌باشد. اما ورود رمزارز از دنیای مجازی به دنیای واقعی می‌تواند جامعه و حاکمیت را با مشکلاتی نظیر تغییرات میزان پول، ضایع گشتن اموال دیگران و معضلاتی که خلاف مصلحت جامعه است (مانند تسهیل جرائم مقتضی) روبه‌رو سازد. با توجه به قواعد مذکور که بیشتر زیرمجموعه فقه حکومتی هستند، نهادینه شدن رمزارز از دید فقهی صحیح نمی‌نماید (۱۰).

۵-۶-۱-۳. قاعده عدالت

توزیع عادلانه ثروت و فراهم‌آوری عدالت مالی از وظایفی است که حاکم اسلامی بر عهده دارد. برخی بر این باورند که استفاده از ارزهای دیجیتال می‌تواند موجبات برهم خوردن توازن و عدالت اقتصادی را در جامعه اسلامی فراهم آورد (۱۱). البته از آنجایی که افراد با هر وسع و بضاعتی می‌توانند از برخی روش‌ها ارز دیجیتال تأمین کنند، صحت این دیدگاه بعید به نظر می‌رسد (۱).

۵-۶-۱-۴. موافقت مشروط و اعمال نظارت توسط بانک

مرکزی

یکی از اندیشمندان اقتصاد اسلامی با استفاده از این پول در شرایط فعلی مخالف بوده و صرفاً استفاده از آن را در صورتی صحیح می‌داند که با رعایت شرایط خاص و رفع مشکلات آن مورد استفاده قرار گیرد. او در مورد یکی از مصادیق رمزارزها

داشته باشد. از آنجایی که این مفاهیم جدید بعضاً وارد معادلات حقوقی شده و اثرات حقوقی بر جای می‌گذارند، بررسی و تطبیق آن با فقه اسلامی ضروری می‌نماید. برای بررسی مشروعیت ارزهای دیجیتال باید آن را از دو منظر مورد مطالعه قرار داد: فقه فردی و فقه حکومتی. در فقه فردی بررسی می‌شود که اگر فرد مسلمانی بخواهد از ارزهای دیجیتال مثل رمزارز استفاده کند حکم آن چیست و در فقه حکومتی حاکم جامعه‌ی اسلامی تکلیف دارد با در نظر گرفتن مصالح و مفاسد که جامع تابعین خود را در برمی‌گیرد به بیان حکمی کلی و قاعده‌ای برابر بپردازد (۸). با توجه به تعریف منافع و سیاست در آن از پرداختن به این بعد صرف‌نظر کرده و به فقه فردی می‌پردازیم. از این رو نظر مخالفین و موافقین رمزارز در مطالب پیش رو مورد بررسی قرار می‌گیرد:

۵-۶-۱. مخالفان مشروعیت رمزارز

عده‌ای از فقها رمزارز را فاقد وجهت شرعی دانسته و با آن مخالفند؛ در این راستا دلایل متعددی آورده‌اند که در ادامه به بررسی آنها خواهیم پرداخت.

۵-۶-۱-۱. غیرمشروع بودن رمزارز به دلیل اخلال در

نظم و از باب حکم ثانوی

حفظ نظام و جلوگیری از اختلال زندگی مسلمانان یکی از اصول ضروری فقه است. اندیشمندان فقهی به قدری بر ضرورت این اصل تأکید دارند که بعضاً برای الویت دادن به آن احکام اولیه را به حاشیه رانده و مطابق احکام ثانویه فتوا صادر کرده‌اند. روی آوردن به رمزارزها مشکلاتی نظیر چالش‌های امنیتی، آسان ساختن ارتکاب جرائم، گریختن از پرداخت مالیات، پولشویی و... را به همراه دارد. این معضلات موجب می‌گردد امنیت اقتصادی و حتی بعضاً سیاسی جامعه به خطر بیوفتد. از این رو برای حفظ نظام اسلامی جلوگیری از وقوع چالش‌های مذکور امری واجب است. از این روست که این دسته از مخالفان با ورود رمزارز به عرصه اقتصادی قبل از رسیدگی به چالش‌های مذکور و راه‌های مقابله به آنها ناموافقند (۹).

می‌گردد. بنابراین نمی‌توان یک احتمال خفیف را که عموم مردم به آن توجه نمی‌کنند را خطر دانست (۱۳). بیع غرری بیعی است که در آن آنچه هویدا و نمایان است مشتری را فریب داده و در باطن نامعلوم باشد. معنی لغوی غرر به معنای ریسک و خطر و یا در شرف اتلاف و نابودی قرار گرفتن است. اهل تسنن و تشیع به اجماع حکم بطلان را بر این معامله بار می‌کنند.

تغییر پیوسته قیمت‌ها در بازار رمزارز موجب می‌گردد ارزش‌گذاری و تعیین قیمت برای رمزارز به امری غیرعقلایی مبدل گردد از این روست که معامله‌ی آن غرری محسوب می‌شود. از سوی دیگر مخالفین این دیدگاه با منطقی دانستن این فراز و نشیب‌ها آن را ناشی از عرضی و تقاضای بازار و از مقتضیات سیستم اقتصادی دانسته‌اند. علاوه بر آن این عده بر این باورند که در صورت رسمیت یافتن رمزارز این نوسانات از بین می‌روند (۱۲).

۵-۶-۲. موافقین مشروعیت رمزارز

با در نظر داشتن اصل صحت باید و رعایت تعادل عوضین نباید معامله رمزارز را غرری دانست. از این رو می‌توان مبادله آن را در محیط خود را صحیح و مشروع قلمداد کرد.

۵-۶-۱. اصل صحت

بر اساس اصل صحت در صورتی که یک معامله اعم از عقد یا ایقاع واقع گردد، در صورت تردید به صحت آن، باید آن را صحیح تلقی کنیم. این اصل یکی از مستقلات عقلی تلقی شده و به حاشیه راندن آن می‌تواند روابط تابعان حقوق را با چالش‌های بسیاری روبه‌رو سازد. این اصل را می‌توان به افرادی غیر از مسلمین نیز سرایت داد. از این رو اگر عملی در سیره عقلا و نظام معاملی آنها صحیح تلقی گردد می‌توان آن را بنابر اصل صحت درست دانست (۱۴). بنابراین اگر کسی ادعای فساد دارد، اوست که باید به اقامه دلیل بپردازد.

(بیت‌کوین) بر این باور است که آن را نه می‌توان پول دانست و نه کالا زیرا از صفات و خصوصیات آنها برخوردار نیست. به همین دلیل استفاده از آن در شرایط فعلی جایز نیست. وی وجود شرایطی را ذکر می‌کند تا استفاده از پول دیجیتال ممکن و مجاز باشد: قبول مسئولیت دولت به وسیله بانک مرکزی برای تشخیص دارنده و منشاء آن برای ایجاد اعتماد و تأمین، تأسیس شرکت‌های سرمایه‌گذاری برای نظارت بر پروسه چرخش بیت‌کوین و فروش آن همانند سهام سرمایه‌گذاران، عهده‌دار شدن صدور و منتشر کردن آن توسط عده‌ای از بانک‌ها و مدیریت چرخش و حواشی آن (۱۲).

عمده‌ی مراجع محترم تقلید اعتقاد بر حرمت رمزارز دارند. گرچه این طور می‌نماید که آنچه مقصود ایشان است، صرف ارز خارجی نیست بلکه وجود تالی فاسد برای آنهاست. به همین سبب یکی از فقها دو پاسخ متفاوت در این زمینه داده‌اند که ظاهراً متضاد به نظر می‌رسند اما به واقع در تعارض با هم نمی‌باشند. به این دلیل که یکی از آنها ناظر به اصل بیت‌کوین و دیگری ناظر به فساد احتمالی است که می‌تواند ناشی از آن باشد. پاسخ علما درباره‌ی حکم بیت‌کوین به این شرح است: آیت‌الله مکارم شیرازی معتقدند معامله با آن اشکال دارد آیت‌الله وحید خراسانی و آیت‌الله صافی گلپایگانی مبادله آن را باطل دانسته و آیت‌الله شبیری زنجانی معامله‌ی آن را در صورتی باطل می‌داند که موجب فساد اقتصادی بوده یا با قانون حاکم در تعارض باشد. گرچه ایشان در پاسخ دیگری گفته‌اند اگر مخالفتی با قانون نداشته و در مقابل کار حلال باشد فاقد مشکل شرعی است (۱۲).

۵-۶-۱-۵. قاعده لاضرر

به دلیل ابهامات موجود درباره وضعیت رمزارز و قابلیت بالای ریسک آن می‌توان معامله با آن را غرری و باطل دانست (۱۲). قاعده لاضرر ناظر به ضرورت وجود علم و ائق به وجود عوضین در بیع است. نتیجه‌ی اجماع فقها اعتقاد بر بطلان بیع غرری است. از عبارت‌پردازی فقها اینگونه برداشت می‌شود در معامله‌ی غرری ریسک و خطر وجود دارد در تعریف خطر باید گفت: ضرری محتمل که در سیره‌ی عقلا از آن اجتناب

۵-۶-۲-۲. اصل تلاقی اراده‌ها در داد و ستد

در آیه شریفه ۲۹ سوره مبارکه نساء آمده است: یا ایها الذین آمنوا لاتأکلوا اموالکم بینکم بالباطل: ای کسانی که ایمان آورده‌اید اموال همدیگر را به ناروا مخورید مگر آنکه داد و ستدی با تراضی یکدیگر از شما انجام گرفته باشد. با تدقیق در این آیه درمی‌یابیم که اصل تراضی یکی از اصول بنیادین در معامله است. با توجه به این اصل مقطوع‌الصحی و مشکوک‌الصحی را باید داخل در دایره عمومیت این آیه دانست و تنها مورد محذوف از این دایره مقطوع‌الفساد است. حال در مورد مشروعیت رمز ارز و عوض قرار گرفتن آن شبهه ایجاد شده و مورد شک است که با رعایت اصل تراضی می‌توان رمز ارز را مورد معامله قرار داد یا خیر. از آنجایی که این شک رمز ارز را وارد دایره مقطوع‌الفساد نمی‌کند نمی‌توان به این شک اعتنا نمود (۱).

۵-۶-۲-۳. اصل اباحه

اصل اباحه یکی از قواعد مشهور فقها است. «الاصل فی المعاملات الاباحه» بیانگر این است که در معاملات جواز همه چیز داده شده مگر آن که کاملاً مغایر با احکام دینی باشد. با این اوصاف باید رمز ارز را نیز در این دسته قرار داده و قائل به این باشیم که از آنجایی که مخالفت صریحی با شرع ندارد، استفاده از آن و معامله با آن صحیح و جائز است. با توجه به این باید بپذیریم اگر رمز ارز ویژگی‌های پول را داراست، یعنی جامعه آن را شیئی ارزشمند تلقی می‌کند، در بین اکثریت به عنوان وسیله مبادله مقبول است و وسیله‌ای برای ارزیابی قیمت است، می‌تواند به عنوان پول مورد استعمال قرار گیرد (۱).

۵-۶-۳. مال بودن ماهیت رمز ارز

مال را اینگونه تعریف کرده‌اند: «المال ما یبذل بازائه المال». در تعریف دیگری مرحوم علامه طباطبائی چیزی که انسان بخواهد مالک آن بشود و مورد توجه او قرار بگیرد را مال دانسته‌اند (۱۵). مرحوم گرجی مال را چیزی می‌داند که عقلاً به دلیل منفعت واقعی یا اعتباری، مایلند آن را عوض قرار

دهند (۱۶). امام خمینی آن چیزی که عقلاً بدان میل و رغبت داشته باشند و خواهان داشته باشد را مال می‌دانند (۱۷). برخی برای جامعیت و مانعیت دادن به مفهوم مال لفظ «تنافس» را در تعریف آن آورده‌اند که به معنی رقابت شدید در راه به دست آوردن آن است (۱۸). شیخ طوسی نیز در تعریف مال آورده‌اند: هر جنسی که در عرف مال محسوب می‌شود مالیت دارد. اعم از آن که اصلش مباح باشد یا نباشد. که برخی تعریف اخیر را دلیلی بر مشروعیت رمز ارز می‌دانند (۱۹).

با توجه به این که در عالم حقوق احکام تابع عناوین هستند باید روشن شود که آیا رمز ارز مال محسوب می‌شود یا ماهیت دیگری دارد. لذا با در نظر گرفتن تعاریف مذکور در ادامه به بررسی این می‌پردازیم که آیا می‌توان از دید فقها رمز ارز را مال محسوب نمود و آن را در معاملات عوض قرار داد یا خیر همچنین باید مشخص شود رمز ارز در کدام یک از تقسیم‌بندی‌های مال جای می‌گیرد. از آنجایی که رمزهای دیجیتال مانند فلزات قیمتی فی‌نفسه دارای ارزش نیستند، تا زمانی می‌توان آنها را مال دانست که ارزش خود را حفظ کنند. اگر بها و ارزش آنها به نحوی ساقط شود، مالیت آنها نیز از بین می‌رود.

یکی از تقسیم‌بندی‌های مشهور مال در فقه دسته‌بندی آن به عین، منفعت و حق است (۲۰). عده‌ای بر این باورند که ارزشهای دیجیتال پول محسوب نگشته و کالای سرمایه‌ای هستند؛ زیرا که برای منتقل شدن ارزش در طول زمان مورد استفاده قرار می‌گیرند (۱۰).

برخی نویسندگان بر این باورند که به صرف ملموس و خارجی نبودن رمزهای دیجیتال نباید آنها را از دایره عین خارج و در دایره منافع قرار داد. زیرا این که مالی منفعت باشد مستلزم این است که تصرف مالکانه‌ای بر روی عین آن صورت نگیرد. مثلاً در یک واحد اجاره‌ای مستأجری که مالک منافع یک خانه است نمی‌تواند روی اعیان آن تخریبی انجام دهد و یا اصل ملک را خرید و فروش نماید. در حالی که در ارزشهای دیجیتال چنین قواعدی حاکم نیست و مالک آنها مختار است هر تصرفی اعم از خرید، فروش و حتی تخریب بر روی آنها اعمال

۵-۷. رمزارزها در چهارچوب نظام حقوق بین‌الملل

در سال‌های اخیر، رمزارزها در مناسبات تجاری بخش خصوصی گسترش فراوانی پیدا کرده‌اند. رمزارزها دارای ویژگی‌های خاصی می‌باشند که موجب می‌شود گرایش به آنها از سوی تجار و فعالان بازار افزایش یابد. از جمله این مزایا می‌توان به: افزایش سرعت مبادلات، عدم امکان مصادره شدن توسط دولت‌ها، نداشتن ارتباط مستقیم با تورم، امکان پرداخت‌های برون‌مرزی بدون دخالت مستقیم دولت، عدم امکان جعل و... اشاره کنیم (۲۲).

اما نکته‌ی جالب توجه این است که در فضای حقوق و روابط بین‌المللی رمزارزها بیشتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. در واقع رمزارزها از دو منظر در فضای مزبور دارای اهمیت می‌باشند: اول از منظر بازیگران بخش خصوصی یا به تعبیری تجار و شرکت‌های چندملیتی؛ و دوم از منظر سازمان‌های بین‌المللی. بازیگران غیردولتی و به طور خاص تجار، برای گسترش مبادلات و فعالیت‌های تجاری، با مانعی به نام حاکمیت ملی دولت‌ها و منافع ملی مواجه هستند. امروزه یکی از موضوعات بسیار مهم در عرصه تجارت بین‌المللی، مسئله تحریم‌های بین‌المللی دولت‌ها می‌باشد. در واقع تجار برای گسترش تجارت و مبادلات خود باید در گام اول به این مسئله دقت داشته باشند که بازار هدف آنها آیا تحت تحریم‌های بین‌المللی (مانند تحریم‌های شورای امنیت، تحریم‌های اتحادیه‌های منطقه‌ای از جمله اتحادیه اروپا) و حتی تحریم‌های یک‌جانبه دولت‌هایی که در قامت شریک تجاری هستند، قرار دارد یا خیر. اصولاً فرآیند تحریم، یک فرآیند وابسته به شبکه بانکی می‌باشد؛ در نتیجه با حذف بانک‌ها از مبادلات تجاری، اعمال تحریم‌های بین‌المللی و یک‌جانبه با چالش‌های جدی مواجه می‌شود. از سوی دیگر، با در نظر گرفتن هدف سازمان‌های بین‌المللی که همان گسترش روابط بین‌المللی در حوزه‌های مختلف می‌باشد، سازمان‌های بین‌المللی، و به طور خاص سازمان‌های تجاری بین‌المللی، در افزایش گرایش به رمزارزها نیز نقش دارند. اغلب سازمان‌های بین‌المللی تجاری، در جهت گسترش مبادلات تجاری حرکت می‌کنند و موانع حاکمیت ملی و منافع ملی، به عنوان یک چالش مهم برای آنها تلقی

کند. این عده بر این باورند که رمزارزها دیجیتال اعیانی هستند که به وسیله‌ی داده‌های رایانه‌ای شکل گرفته‌اند و با سکه‌های فلزی و اسکناس تفاوت دارند. محل ذخیره ارزهای دیجیتال کیف پول‌های دیجیتال هستند و بعد از خارج شدن به حساب کاربر انتقال می‌یابند. آنها منفعت نبوده و عین می‌باشند. بنا به تعریف دیگر عین چیزی است که در عالم واقع محقق شده و در یک تقسیم‌بندی مقابل منفعت و دین قرار می‌گیرد. بنا به این تعریف نباید ارزهای دیجیتال را منفعت تلقی کرد و باید آنها را عین دانست. زیرا صرف این که در فضای مجازی وجود دارند به این معنی نیست که انتزاعی هستند. قرار گرفتن فضای مجازی در برابر حقیقی به دلیل این است که بخشی از عملیات شکل گرفته در آن از چشم انسان پنهانند و به دلیل غیرواقعی بودن آنها نیست (۲).

انتقادی که به رویکرد مذکور وارد است این است که نیازی نیست که حتما ماهیت جدید ارزهای دیجیتال را در تقسیم‌بندی‌های کلاسیک جای داد بلکه اگر آنها دارای اوصاف عین نبوده و تعیین ندارند و از طرف دیگر ویژگی‌های منفعت را نیز دارا نیستند، می‌توان برایشان طبقه جدیدی در دایره اموال تعریف نمود. البته مشروط بر این که آنها را مال بدانیم.

۵-۶-۴. رمزارزها در پرتو قواعد ربا

ربا در لغت به معنای افزونی است. در فقه زمانی معامله‌ای ربوی تلقی می‌شود که در موضوع آن شرط افزایش مال شده باشد. همچنین اگر در قرض چنین اشتراطی حاصل شود ربا محسوب می‌گردد (۲۱). با در نظر گرفتن مفهوم ربا و ماهیت و کارکرد ارزهای دیجیتال می‌توان دریافت که ارزهای دیجیتال فی‌نفسه دارای ماهیت ربوی نبوده و معاملات ربوی انجام گرفته با آن به وسیله‌ی رفتار نامشروع کاربر دارنده‌ی آن است نه هویت ذاتی ارز دیجیتال. همانطور که برخی افراد علی‌رغم مشروعیت پول از آن به طرق نامشروع استفاده کرده و با آن به معاملات ربوی می‌پردازند (۲).

می‌شود (۲۳)؛ در نتیجه، اغلب سازمان‌های بین‌المللی که موضوع آنها به فضای تجارت مرتبط می‌باشد، موضوع رمزارزها را به صورت مستقیم یا غیرمستقیم در دستورکار خود قرار داده‌اند که در ادامه به بررسی آنها خواهیم پرداخت.

۵-۷-۱. سازمان ملل متحد

سازمان ملل متحد به عنوان بزرگترین سازمان بین‌المللی، استفاده از بلاکچین و رمزارزها را در چارچوب ملل متحد از سال ۲۰۱۷ در دستورکار مطالعاتی-پژوهشی خود قرار داد. طبق نتایج مطالعات مزبور پانزده ارگان وابسته به ملل متحد (از جمله صندوق توسعه، دیده‌بان حقوق بشر، یونیسف، و...) به طرق مختلفی از فن‌آوری بلاکچین و به طور خاص رمزارزها استفاده می‌کنند. پرداخت‌های بین‌المللی و انتقال اعتبار برای کمک‌های بشردوستانه یکی از کاربردهای بسیار مهم رمزارزها می‌باشد. برای مثال، برنامه توسعه ملل متحد، برنامه جهانی غذای ملل متحد و همچنین صندوق کودکان ملل متحد از سال ۲۰۱۸ قسمت قابل توجهی از کمک‌های بشردوستانه برای سوریه را از طریق رمزارزها منتقل نموده‌اند (۲۴).

نکته‌ای که در اینجا باید به آن دقت داشت این است که، رمزارزها ذاتاً یک ابزار پرداخت محسوب می‌شوند، در نتیجه مانند هر ابزار دیگری قابلیت استفاده دوگانه را دارند. یکی از چالش‌های مهم در ارتباط با رمزارزها، فرار از موانع تحریم و همچنین استفاده از آنها برای ارتکاب «پولشویی» می‌باشد. مطابق با گزارش‌های کمیساری عالی حقوق بشر، در سال‌های اخیر، گروه‌های تروریستی برای خرید سلاح و ادوات تروریستی از رمزارزها استفاده می‌کنند که این مسئله، پیشگیری، رهگیری و تعقیب گروه‌های مزبور را با چالش‌های عملی از جمله غیر قابل ردگیری بودن، مواجه می‌کند (۲۵).

رکن اصلی در نظام حقوقی-سیاسی منشور ملل متحد، حاکمیت ملی دولت‌ها می‌باشد. باید دقت داشت که استفاده از رمزارزها احترام به حاکمیت ملی دولت‌ها را با چالش مواجه می‌کند. دلیل این امر آن است که دولت‌ها به واسطه پشتوانه ملی اقدام به انتشار پول می‌کنند، حال آنکه رمزارزها بدون پشتوانه ملی در فضای مجازی استخراج می‌شوند؛ در نتیجه،

اصولاً دولت‌ها تمایلی به پذیرش رمزارزها به عنوان یک واحد پول ندارند؛ زیرا حاکمیت آنها در حوزه اقتصادی و پولی با چالش مواجه می‌شود. به همین دلیل است که سازمان ملل متحد علی‌رغم استفاده گسترده از رمزارزها، تا به حال نتوانسته است یک سند جامع و الزام‌آور در ارتباط با رمزارزها به تصویب برساند؛ زیرا اصلی‌ترین چالش در این زمینه رضایت دولت‌های عضو سازمان می‌باشد (۲۶).

۵-۷-۲. صندوق بین‌المللی پول

صندوق بین‌المللی پول نیز مزایا و چالش‌های رمزارزها را در گزارش‌های متعدد مورد توجه قرار داده است. در گزارش‌های صندوق این نکته مورد اشاره قرار گرفته است که، طراحی مقررات برای رمزارزها در مراحل اولیه قرار دارد؛ و در عین حال در سطح ملی نیز یک نهاد مشخص به صورت انحصاری مسئولیت پرداختن به وضعیت رمزارزها را بر عهده ندارد. به بیان ساده‌تر، در اغلب کشورها، نهادهای مختلفی به صورت همزمان از منظرهای مختلف با مسئله رمزارزها درگیر هستند. در نتیجه در همین ابتدای امر، چندگانگی در رویه‌ی داخلی دولت‌ها نیز مشهود است. این چندگانگی عملاً شکل‌گیری رویه‌های جهانی را نیز با چالش مواجه می‌کند. از طرفی نیز، بسیاری از رمزارزها وضعیت شفافیت ندارند و خارج از سازوکار مالی متعارف عمل می‌کنند؛ در نتیجه نظارت بر آنها دشوار است (۲۷).

صندوق بین‌المللی پول در گزارش‌های خود چند نکته مهم را مورد اشاره قرار داده است: اول اینکه، رمزارزها توسط بخش خصوصی صادر و در حساب همان بخش خصوصی منتشر می‌شوند؛ دوم اینکه، می‌توان آنها را به صورت الکترونیکی تهیه، ذخیره و مورد معامله قرار داد؛ سوم اینکه، عبارت «رمزارزها» طیف گسترده‌ای از اعتبارات دیجیتالی از جمله اعتبار برای تلفن‌ها، رمزارزها در معنای اخص، و حتی رمزارزهایی که دارای پشتوانه‌ی طلا می‌باشند، را شامل می‌شود (۲۸).

نکته‌ی جالب توجه این است که، بانک مرکزی اروپا، سازمان بانکی اروپا، صندوق بین‌المللی پول و گروه ویژه اقدام مالی،

ارائه‌دهندگان خدمات دارایی مجازی با توجه ویژه به نظارت، صدور مجوز یا ثبت، اقدامات پیشگیرانه مانند بررسی دقیق مشتری، ثبت سوابق و گزارش تراکنش‌های مشکوک، و همچنین تحریم‌ها و سایر اقدامات اجرایی، ارائه شده است (۳۲).

در ادامه، گروه ویژه اقدام مالی، دستورالعمل اجرایی در ارتباط با یادداشت ضمیمه شده به توصیه‌نامه‌ی شماره ۱۵ را در همان ژوئن ۲۰۱۹ به تصویب رساند. هدف از این دستورالعمل، کمک به دولت‌ها برای درک و توسعه پاسخ‌های نظارتی مناسب به فعالیت‌های ارائه‌دهندگان خدمات دارایی مجازی و کمک به کسب‌وکارهای بخش خصوصی و همچنین درک تعهدات راجع به مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم و چگونگی رعایت و اجرای مؤثر تعهدات مزبور است (۳۳).

در این دستورالعمل، پنج نوع از فعالیت‌هایی که تحت پوشش تعریف ارائه‌کنندگان خدمات دارایی مجازی قرار می‌گیرند، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته و از قلمرو شمول گروه ویژه اقدام مالی مستثنی می‌شوند. در نتیجه این دستورالعمل، عناصر کلیدی مورد نیاز برای واجد شرایط بودن به عنوان ارائه‌دهندگان خدمات دارایی مجازی را مشخص می‌کند. علاوه بر این، دستورالعمل مزبور کاربرد توصیه‌های گروه ویژه اقدام مالی را برای دولت‌ها و مقامات صالح از جمله ارائه‌دهندگان خدمات دارایی مجازی، بانک‌ها و مؤسسات مالی و... روشن می‌کند (۳۴).

۴-۷-۵. گروه جی ۲۰

گروه جی ۲۰، گروهی متشکل از ۲۰ اقتصاد بزرگ جهان می‌باشند که در سال ۱۹۹۹ تشکیل یافته است. نزدیک به ۸۵ درصد از تولید ناخالص داخلی جهان و همچنین ۷۵ درصد از حجم تجارت جهانی، به اعضاء این گروه اختصاص دارد. رمزارزها و به طور خاص بیت‌کوین، توجه گروه جی ۲۰ را به خود جلب کرده است. این گروه در گزارش‌های خود، نگرانی‌هایی در ارتباط با گسترش خطرات ناشی از استفاده‌ی گسترده از رمزارزها به نظام‌های اقتصادی بین‌المللی و داخلی را مورد اشاره قرار داده‌اند. اعضاء جی ۲۰ با محوریت آلمان و

رمزارزها در معنای اخص را زیرمجموعه‌ای از ارزهای دیجیتال «فاقد مقررات» طبقه‌بندی می‌کنند. در واقع هیچ تعریف و چارچوب کلی پذیرفته‌شده‌ای برای رمزارزها در حوزه‌ی نظارتی (به استثنای استانداردهای گروه بانک جهانی و گروه ویژه اقدام مالی) وجود ندارد (۲۹).

مطابق با گزارش‌های صندوق بین‌المللی پول، یکی از چالش‌های بسیار مهم در ارتباط با رمزارزها، امکان انتشار محدود یا نامحدود آنها (علی‌رغم فقدان پشتوانه‌ی ملی) می‌باشد. علاوه بر این، اغلب رمزارزها به صورت شبه‌ناشناس می‌باشند؛ زیرا کاربران صرفاً از طریق آدرس ارزهای مجازی شناخته می‌شوند، که نمی‌توان آنها را در هویت واقعی کاربران جست‌وجو کرد. رمزارزها شفافیت بیشتری نسبت به پول نقد دارند اما ناشناس‌ترین روش پرداخت آنلاین نیز محسوب می‌شوند. یکی دیگر از چالش‌های مهمی که صندوق بین‌المللی پول در ارتباط با رمزارزها در گزارش‌های خود مورد اشاره قرار داده است، فقدان پشتوانه‌ی ملی و بانک مرکزی یک یا چند دولت خاص می‌باشد. ارزش رمزارزها کاملاً تابع بازار و تمایل به عرضه و تقاضا است؛ در حالی که از نظر حقوقی، مفهوم ارز با قدرت حاکمیت در ایجاد یک چارچوب قانونی برای انتشار متمرکز اسکناس همراه است (۳۰).

۵-۷-۳. گروه ویژه اقدام مالی

گروه ویژه اقدام مالی در اکتبر سال ۲۰۱۸ اعلام کرد، توصیه‌هایی که پیش‌تر به صورت کلی در ارتباط با مناسبات مالی غیردیجیتال منتشر کرده است، در ارتباط با رمزارزها نیز قابل اعمال هستند؛ علاوه بر این، تعاریفی نیز برای ارائه‌دهندگان خدمات دارایی مجازی ارائه کرد (۳۱).

توصیه‌نامه‌ی شماره ۱۵ گروه ویژه اقدام مالی بیان می‌دارد که، دولت‌ها باید برای ارائه‌دهندگان خدمات دارایی مجازی جهت مبارزه با پولشویی و مبارزه با تأمین مالی تروریسم مقررات خاصی تهیه و تصویب کنند. در ژوئن ۲۰۱۹، گروه ویژه اقدام مالی یک یادداشت تفسیری به توصیه‌نامه‌ی شماره‌ی ۱۵ ضمیمه کرد. در این یادداشت، توضیحات بیشتری در ارتباط با نحوه‌ی اعمال الزامات گروه ویژه اقدام مالی در ارتباط با

حفاظت از حقوق مالکیت فکری فراهم کرده است. این موضع دبیرکل سازمان موجب شده است که از سال ۲۰۱۷ تاکنون کارگروه‌های مختلفی برای بررسی ابعاد مختلف استفاده از فن‌آوری بلاکچین و رمزارزها در حوزه‌ی مالکیت فکری تشکیل شده است که گزارش‌های مختلفی را در راستای لزوم استفاده از فن‌آوری‌های مزبور ارائه کرده‌اند (۴۱).

۵-۷-۶. سازمان تجارت جهانی

سازمان تجارت جهانی، بزرگ‌ترین سازمان بین‌المللی می‌باشد که مسئله گسترش و ارتقاء سطح تجارت بین‌المللی را سال‌هاست که در دستورکار خود قرار داده است. اعضاء اصلی سازمان تجارت جهانی، دولت‌ها هستند؛ در نتیجه، ملاحظات سیاسی، امنیتی و به طور کلی حاکمیتی، بر روند فعالیت این سازمان تأثیر می‌گذارد. فعالیت‌های این سازمان را باید در دو بخش مختلف به تفکیک مورد بررسی قرار داد. بخش اول، انعقاد موافقتنامه‌ها و معاهدات بین‌المللی می‌باشد که دشوارترین و فرسایشی‌ترین بخش از فعالیت سازمان تجارت جهانی را تشکیل می‌دهد. در این بخش سازمان باید با نزدیک کردن رویکردهای دولت‌های عضو (و حتی در موارد غیرعضو) در جهت انعقاد موافقتنامه‌های بین‌المللی الزام‌آور حرکت کند. در این بخش مسائلی مانند تحریم، نوع روابط بین‌المللی حاکم (روابط دوستانه، اتحاد، خصمانه و ...) دارای نقش بسیار مهمی می‌باشند. تا به امروز سازمان تجارت جهانی نتوانسته است یک موافقتنامه یا یک سند لازم‌الاجرا در ارتباط با رمزارزها به تصویب برساند (۴۲).

اما بخش دوم از فعالیت‌های سازمان تجارت جهانی به تهیه و تنظیم اسناد و هنجارهای غیر لازم‌الاجرای بین‌المللی اختصاص دارد. در میان اسناد مزبور، گزارش‌های سازمان تجارت جهانی در ارتباط با روند توسعه و ارتقاء تجارت جهانی از اهمیت بسزایی برخوردار است. در گزارش‌های مزبور، مسائل و چالش‌های جاری مورد توجه قرار می‌گیرند در ارتباط با رمزارزها نیز، گزارش‌هایی که در سال‌های اخیر تهیه و به تصویب رسیده‌اند، نکات جالب توجهی را بیان می‌کنند. در این گزارش‌ها مزایای مهمی برای استفاده از رمزارزها بیان شده

فرانسه، در اجلاس مارس ۲۰۱۸ پیشنهادات مشترکی را برای تنظیم مقرراتی برای رمزارزها ارائه کردند. محور اصلی این پیشنهادات توجه به چالش‌های مربوط به رمزارزها و ارائه پیشنهاداتی برای ایجاد یک نظام نظارتی بر آنها بود (۳۵).

ایالات متحده آمریکا از پیشنهادات مزبور (به دلیل آنکه رمزارزها را تهدیدی جدی برای ثبات مالی و ابزاری برای پولشویی محسوب می‌کرد) حمایت نمود (۳۶). در بیانیه‌ی جی ۲۰ که در ۲۸ و ۲۹ ژوئن ۲۰۱۹ در اجلاس اوزاکای ژاپن برگزار شد، به این مسئله اشاره شده است که، گروه جی ۲۰ رمزارزها را به عنوان یک تهدید برای ثبات مالی در نظر نمی‌گیرد؛ در عین حال نیز تحولات جهانی در ارتباط با رمزارزها را نیز از نزدیک مشاهده و مورد بررسی قرار خواهد داد (۳۷). علاوه بر این، گروه مزبور استفاده از استانداردهای گروه ویژه اقدام مالی یا همان اف-ای-تی-اف را برای مبارزه با پولشویی و مقابله با تأمین مالی تروریسم مورد تأکید قرار داده است (۳۸).

۵-۷-۵. سازمان مالکیت فکری

یکی از حوزه‌هایی که ارتباط مستقیم و نزدیکی با رمزارزها دارد، حقوق مالکیت فکری است. در فضای حقوق مالکیت فکری یکی از چالش‌های اساسی نحوه‌ی حفاظت از مالکیت ادبی، هنری و صنعتی می‌باشد. اصولاً فناوری بلاکچین به واسطه فقدان یک پایگاه داده‌ی متمرکز، امکان حفاظت و عدم تغییر در آثار را فراهم می‌کند. این سازوکار در حوزه‌ی مالکیت فکری، می‌تواند نقش بسیار مهمی را ایفا کند (۳۹). برای مثال، نوعی قرارداد تحت عنوان قرارداد آی-پی وجود دارد که به موجب آن شخصی که مالک یک حق است به شخص ثالثی اذن بهره‌برداری در حدودی خاص را می‌دهد. فناوری بلاکچین امکان کنترل و ردیابی حق موضوع قرارداد را فراهم می‌کند که شخص ثالث نتواند فراتر از قرارداد فی‌مابین اقدامی را انجام دهد. همچنین فرآیند پرداخت‌ها در قراردادهای مختلف از طریق رمزارزها نیز به صورت قطعی و امن صورت می‌پذیرند (۴۰). در همین راستا، دبیرکل سازمان جهانی مالکیت فکری اذعان داشت که فن‌آوری بلاکچین فرصت جدیدی را برای

است، از جمله مزایای مزبور می‌توانیم به این موارد اشاره کنیم: اول اینکه، دسترسی به بلاکچین در سال‌های آتی برای اغلب کاربران در کشورهای مختلف امکان‌پذیر خواهد بود؛ دوم اینکه، از سال ۲۰۱۶ میلادی، حجم بسیار بالایی از تجارت الکترونیکی از طریق رمزارزها صورت گرفته است؛ سوم اینکه، گسترش هرچه بیشتر تجارت الکترونیکی موجب افزایش تنوع محصولات، کاهش هزینه‌های تولید و افزایش عرضه مستقیم و حذف دلالان شده است؛ چهارم اینکه، با ورود رمزارزها به فضای تجارت الکترونیکی، تجارت «خدمات» سهم قابل توجهی نسبت به تجارت «کالا» را به خود اختصاص می‌دهد (۴۳).

علاوه بر مزایا، چالش‌های رمزارزها نیز در گزارش‌های سازمان تجارت جهانی مورد توجه قرار گرفته است که مهمترین آنها عبارتند از: اول اینکه، گسترش تجارت الکترونیکی و استفاده از رمزارزها، نگرانی‌هایی را در زمینه تهدیدات امنیتی و تأثیر آن بر حریم خصوصی مطرح می‌کند؛ دوم اینکه، در حال حاضر تعداد قابل توجهی از دولت‌ها در نظام حقوقی خود مقررات مستقل و منسجمی در ارتباط با رمزارزها ندارند و این فقدان مقررات در عمل مشکلات و چالش‌های فراوانی را ایجاد می‌کند؛ سوم اینکه، شناسایی رمزارزها در قامت «پول» با یک چالش بسیار مهم که همان فقدان پشتوانه است، مواجه می‌باشد. با در نظر گرفتن گزارش‌های سازمان جهانی، به عقیده برخی نویسندگان، با توجه به اینکه اعضاء سازمان تجارت جهانی در راستای ارتقاء و توسعه‌ی تجارت الکترونیکی حرکت نموده‌اند، به نظر می‌رسد در آینده شاهد تغییر چارچوب‌های موافقتنامه‌های عمومی تجارت و خدمات خواهیم بود (۴۴).

۶. نتیجه‌گیری

پرداختن به وضعیت رمزارزها در نظام حقوقی ایران مستلزم این است که دو جنبه مهم مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد: اولی فضای فقه و دوم، نظام حقوق بین‌الملل. از یکسو، مطابق با اصل چهارم قانون اساسی، فقه امامیه به عنوان مبنای اصلی نظام حقوقی ایران محسوب می‌شود و از سوی دیگر، شکوفایی

و رشد اقتصادی، داشتن مراودات تجاری و مالی بین‌المللی را ایجاب می‌کند.

در فضای حقوق و تجارت بین‌المللی، وضعیت رمزارزها در یک سند لازم‌الاجرای بین‌المللی مشخص نشده است. موضوعی که از سوی سازمان‌های بین‌المللی تجاری و مالی اتخاذ شده است، اغلب در قالب اسناد و هنجارهای حقوق نرم (غیرالزام‌آور) می‌باشند. از آنجا که دولت‌ها بازیگران اصلی فضای روابط بین‌المللی می‌باشند و به طور مستقیم در تصمیم‌گیری‌های سازمان‌های بین‌المللی دخیل هستند، منافع ملی آنها به عنوان متغیر اصلی در عدم صراحت و شفافیت کافی مواضع سازمان‌های بین‌المللی محسوب می‌شود. رمزارزها هیچگونه پشتوانه‌ی ملی ندارند و دولت‌ها در انتشار آنها دخیل نیستند؛ همین امر باعث شده است که تلقی رمزارزها به عنوان مصداقی از پول، از سوی دولت‌ها با چالش مواجه شود. البته دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی نیز نمی‌توانند در مقابل «عرضه و تقاضایی» که برای رمزارزها در بازار وجود دارد، مقاومت کنند؛ زیرا قسمت اعظمی از بازار در کنترل گردش مالی بخش خصوصی و منافع آن می‌باشد. در نتیجه، مواضع سازمان‌های بین‌المللی تجاری-مالی تحت تأثیر منافع ملی دولت‌ها و عدم تمایل آنها به شناسایی رمزارزها در قامت پول رسمی، به سوی عدم شناسایی رسمی (و در قالب یک سند لازم‌الاجرای بین‌المللی) رمزارزها حرکت نموده‌اند. البته با توجه به استفاده‌ی گسترده‌ی بخش خصوصی از رمزارزها، سازمان‌های بین‌المللی بیشتر به دنبال شناسایی خلاءهای رمزارزها و ایجاد موانعی برای استفاده از این ابزار برای ارتکاب جرائم مهمی مانند پولشویی و تأمین مالی تروریسم هستند. به تعبیری، سازمان‌های بین‌المللی و دولت‌ها به صورت مشترک نه به دنبال شناسایی رمزارزها به عنوان پول رسمی در کنار پول ملی، بلکه به دنبال ایجاد سازوکارهای نظارتی برای کنترل رمزارزها و عدم تهدید ثبات بازارهای داخلی و بین‌المللی هستند.

نکته‌ی جالب توجه در ارتباط با رویه‌های بین‌المللی، فقدان اسناد لازم‌الاجرا است. اعلام مواضع سازمان‌های بین‌المللی در قالب اسناد و هنجارهای غیرالزام‌آور یک کارکرد ویژه دارد؛ که

حفظ ارزش و معاملات روبه‌رو نشده است. در مجموع با توجه به مجازی بودن این پول و در نظر گرفتن فراز و نشیب‌های استفاده از آن به کارگیری یک نظام مالی و حقوقی درخور برای تضمین مصالح جامعه واجب و لازم است.

۷. تقدیر و تشکر

از تمام عزیزانی که در تهیه و تدوین این پژوهش مساعدت و همکاری نمودند تقدیر و تشکر می‌کنم.

۸. سهم نویسندگان

کلیه نویسندگان به صورت برابر در تهیه و تدوین پژوهش حاضر مشارکت داشته‌اند.

۹. تضاد منافع

در این پژوهش هیچگونه تضاد منافی وجود ندارد.

همان ایجاد زمینه‌های مناسب برای همگرایی رویه‌های داخلی دولت‌ها می‌باشد. مسئله دیگری که در اینجا باید به آن توجه داشت این است که، استانداردها و اسناد غیرالزام‌آور مزبور در مواردی نیز به عنوان یک معیار مهم در زمینه مشروعیت‌زایی به کار گرفته می‌شوند؛ مانند استانداردهای گروه ویژه اقدام مالی (اف-ای-تی-اف) که علی‌رغم غیرالزام‌آور از سوی سایر سازمان‌های بین‌المللی مانند صندوق بین‌المللی پول و یا گروه جی ۲۰ به عنوان یک الگو برای دولت‌های عضو معرفی می‌شوند.

از منظر داخلی نیز، اقتصاددانان اغلب، پول را از نظر ماهیتی کالا دانسته و بر این باورند که باید از فلزات گرانبها باشد. همچنین از دید این گروه اوراقی که پشتوانه این فلزات را دارند پول تلقی می‌گردند. برخی دیگر بر این باورند که صدور و انتشار پول اختصاصاً در اختیار حاکمیت‌هاست اما نیازی به پشتوانه طلا و نقره برای آن نیست. با در نظر گرفتن این تعاریف می‌توان دریافت تفاوت چندانی میان تعریف حقوقی و اقتصادی پول وجود ندارد. از منظر فقه نیز چنانچه مبنای ایجادکننده پول و همچنین گردش آن مطابق اصول شرعی باشد، ممانعتی برای استفاده از آن توسط شارع ایجاد نمی‌گردد. با مجموع این اوصاف می‌توان دریافت رمزارز هم از دیدگاه حقوقی و هم اقتصادی ظرفیت آن را دارد که در قالب پول نقش‌آفرینی کرده و عملکرد آن را داشته باشد. این چنین می‌نماید که مهمترین موضوع در ارتباط با رمزارز مشروع بودن استفاده از آنها به عنوان پول دیجیتال و وارد شدن آنها به دنیای حقیقی می‌باشد. قرار دادن پول مجازی و حقیقی در کنار یکدیگر در نظام اقتصادی کشورها امری دشوار است. لازم است برای این امر ضمن در نظر گرفتن محاسن و معایب مصلحت اجتماع نیز در نظر گرفته شود. حاکمیت هر کشور در تلاش است تا با به کارگیری سیاست‌های مختلف ارزش پول رسمی کشور خود را حفظ نماید. در حال حاضر رمزارز هیچ نوع انتسابی به دولت و حاکمیتی ندارد، دولت‌ها لزومی برای حمایت از آن احساس نکرده و به تبع آن رمزارز از نقش‌آفرینی به عنوان پول قانونی محروم مانده است. به همین دلیل است که با اقبال گسترده برای به کار گرفته شدن به عنوان وسیله

References:

1. Roshan M, Mozaffari M, Mirzaei H. Investigating the jurisprudential and legal status of Bitcoin. *Legal Research Quarterly*. 2019;22(87):49-78. (Persian).
2. Khorsandi Kouchesfahani Z, Chit Sazian M. Analysis of digital currencies from the perspective of jurisprudence and law. *Journal of Interdisciplinary Studies in Jurisprudence*. 2021;1(2):1-24. (Persian).
3. Rahn RW. The end of money and the struggle for financial privacy. Seattle: Discovery Institute Press; 1999.
4. Shahidi M. Falling of Obligations. Tehran: Central Bar Association; 1994. (Persian).
5. Abdipour E. Legal Analysis of the Nature of Electronic Money. *Private law*. 2010;16(7):53-84. (Persian).
6. Sifers R. Regulating Electronic Money in Small-Value Payment. *Federal Communication Law Journal*. 1997;49(3):701-29. (Persian).
7. Akhavan P. Blockchain digital currencies and basic concepts. Tehran: Ati Negar Publications; 2017. (Persian).
8. Andalib H. Similarities and differences between individual and governmental jurisprudence. *Pure life*. 2017;4(9):111-26. (Persian).
9. Soleimanipour M. Jurisprudential study of virtual money. *Quarterly Journal of Islamic Financial Research*. 2017;2(1):167-97. (Persian).
10. Mirzakhani R. Bitcoin and the financial-jurisprudential nature of virtual money. *Center for Research, Development and Islamic Studies of the Stock Exchange and Securities Organization*. 2017;1(1):1-47. (Persian).
11. Ghezalbigloo M. Legitimacy of cryptocurrencies from the perspective of governmental and individual jurisprudence. Shiraz; Ninth International Conference on Economics, Management and Accounting with a Value Creation Approach; 2019. (Persian).
12. Beheshti M. A special issue that has no fatwa. 2017. Available at: <https://article.tebyan.net/395133>. Accessed October 26, 2021. (Persian).
13. Maraghei M. Titles of the Jurist. Qom: Islamic Publishing Institute; 1997. (Arabic).
14. Mostafawi K. Jurisprudence Rules. Qom: Publications of the Jahani Islamic Science Center; 2000. (Arabic).
15. Tabatabai M. Al-Mizan. Translated by Hamedani, B. Qom: Islamic Publications Office; 2017. (Persian).
16. Gorji A. Legal Articles. Tehran: University of Tehran Press; 1990. (Persian).
17. Khomeini R. Kitab al-Bayy. Qom: Ismailian Institute; 2019. (Arabic).
18. Gorji A. Property Legal Articles in Islam. Tehran: University of Tehran Press; 1982. (Persian).
19. Tusi J. Al-Mabsut Fi Fiqh Al-Imamiyyah. Tehran: Al-Murtazawiya Office for the Revival of Ja'fari Antiquities; 2008. (Arabic).
20. Khomeini R. Kitab al-Bayy. Qom: Imam Khomeini Publishing House; 1994. (Arabic).
21. Motahari M. The issue of usury and banking. Tehran: Sadra Publications; 2002. (Persian).
22. Adrian T, Griffoli T. The Rise of Digital Money. Washington: International Monetary Fund; 2019.
23. Ganne E. Can Blockchain Revolutionize International Trade. Hague: WTO publications; 2018.
24. Swan M. Blockchain: Blueprint for a New Economy. London: O'Reilly; 2018.
25. Vandezande N. Virtual Currencies: A Legal Framework. London: Intersentia; 2018.
26. Khiaonarong T, Humphrey D. Cash Use Across Countries and the Demand for Central Bank Digital Currency. Washington: International Monetary Fund; 2019.
27. He D. Virtual currencies and beyond: Initial considerations: IMF Staff Discussion Note. Washington: International Monetary Fund; 2016.
28. Houben R, Snyers A. Cryptocurrencies and blockchain: Legal context and implications for financial crime, money laundering and tax evasion. Strasbourg: European Parliament Study; 2018.
29. Danial K. Cryptocurrency investing for dummies. London: John Wiley & Sons; 2019.
30. Griffoli T. Casting Light on Central Bank Digital Currencies. Washington: International Monetary Fund; 2018.
31. Aljufaili S. The Effectiveness of Regulatory Regimes in Combating Virtual Currencies' Money Laundering Activities. Berlin: GRIN Verlag; 2019.
32. Syren J. Rethinking the Regulation of Cryptoassets. Hague: Edward Elgar; 2021.

33. Abdul R. Money Laundering and Terrorism Financing in Global Financial Systems. London: IGI Global; 2021.
34. Dill A. Anti-money Laundering Regulation and Compliance: Key Problems and Practice Areas. London: Edward Elgar Publishing; 2021.
35. Kraus D, Obrist T, Hari O. Blockchains, Smart Contracts, Decentralised Autonomous Organisations and the Law. London: Edward Elgar; 2020.
36. Skolimowski P. Coeure urges G-20 to discuss regulating Bitcoin at March Meeting. 2018. Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-01-26/coeure-urges-g-20-to-discuss-regulating-bitcoin-at-march-summit>. Accessed February 2, 2021.
37. G20. Full text of the G20 Osaka leaders' declaration, G20 Communique, 29/06/2019, Available at: www.japantimesco.jp/news/2019/06/29/national/full-text-g20-osaka-leaders-declaration/, Accessed June 2, 2021.
38. Huang RH. Fintech Regulation in China: Principles, Policies and Practices. Cambridge: Cambridge University Press; 2021.
39. Gervais D. The Future of Intellectual Property. London: Edward Elgar; 2021.
40. Poujol P. Online Film Production in China Using Blockchain and Smart Contracts: The Development of Collaborative Platforms for Emerging Creative Talents. London: Springer; 2019.
41. Clark B. Blockchain and IP Law. *WIPO Magazine*. 2018;18(1):30-4.
42. Weber RH. A new international trade framework for digital assets. In: Lewis M, editor. A Post-WTO International Legal Order. London: Springer; 2020.
43. Sholihah R, Afriansyah A. Regulation of Crypto Currency in World Trade Organization. *Advances in Economics, Business and Management Research*. 2019;130(1):39-45.
44. Fajri A, Yamin M. Digital Currency like Bitcoin within the International Monetary System Field. *Verity: Jurnal Ilmiah Hubungan Internasional (International Relations Journal)*. 2019;10(20):57-68.

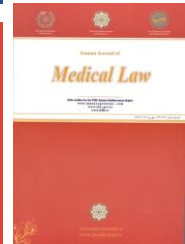

The Iranian Association
of Medical Law

MLJ

Medical Law Journal
2021; Legal Innovation

Journal Homepage: <http://ijmedicallaw.ir>

ORIGINAL ARTICLE

Cryptocurrencies in the light of Fiqh and international law

Mina Norouzi¹, Akbar Ahmadi^{2*}, Hassan Asadi³

1. PhD student in Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Varamin Branch, Islamic Azad University, Varamin-Pishva, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Faculty of Literature and Humanities, Islamic Azad University, Varamin-Pishva, Iran.

3. Assistant Professor, Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Faculty of Literature and Humanities, Islamic Azad University, Varamin-Pishva, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Received: 12 September 2021

Accepted: 24 December 2021

Published online: 27 February 2022

Keywords:

International Trade

Fiqh

Legality

Cryptocurrencies

* Corresponding Author:

Akbar Ahmadi

Address: Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Faculty of Literature and Humanities, Islamic Azad University, Varamin-Pishva, Iran.

Postal Code: 74895-33817

Telephone: 21-36725011

Email: akbar9000@gmail.com

ABSTRACT

Background and Aim: One of the most important aspects of human life that has been influenced by advances in science and technology is the e-commerce space. In this space, one of the important variables is the "payment process" and one of its important tools is the cryptocurrencies. The purpose of this study is to analyze the nature of cryptocurrencies from the perspective of the jurisprudence of the international legal system.

Materials and Methods: This research is of theoretical type and the research method is descriptive-analytical and the method of data collection is library and has been done by referring to documents, books and articles.

Results: Findings show that in the field of jurisprudence, considering the principles and rules of jurisprudence, there is no explicit prohibition regarding the permission to consider cryptocurrencies as an example of the concept of property and their transactions seem correct. On the other hand, in the field of international law, governments, and in particular the first economic powers, for various reasons, which have been reflected in numerous reports of international economic organizations such as the International Monetary Fund, the World Trade Organization, etc. The cryptocurrencies are viewed with skepticism.

Ethical considerations: In order to organize this research, while observing the authenticity of the texts, honesty and fidelity have been observed.

Conclusion: The results show that from the perspective of government jurisprudence, the use of cryptocurrencies has many challenges because cryptocurrencies lack national support. On the other hand, this issue has caused that in the field of international law, commercial-financial organizations are not willing to explicitly identify cryptocurrencies as money in the form of binding documents.

© Copyright (2018) Iranian Association of Medical law, Tehran, Iran.

Cite this article as:

Norouzi M, Ahmadi A, Asadi H. Cryptocurrencies in the light of Fiqh and international law. *Medical Law Journal* 2021; Legal Innovation.